

Motion till riksdagen 2025/26:3835

av **Teresa Carvalho m.fl. (S)**

med anledning av prop. 2025/26:34 Skärpta regler för villkorlig frigivning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en ordning med villkorlig frigivning efter tre fjärdedelar av strafftiden vid straff kortare än sex år inte bör införas och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett eventuellt framtida införande av en ordning med villkorlig frigivning efter tre fjärdedelar av strafftiden även vid straff kortare än sex år bör ske genom en proposition till riksdagen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Den socialdemokratiskt ledda regeringen gav i juni 2022 en särskild utredare i uppdrag att se över lagstiftningen om villkorlig frigivning. Efter regeringsskiftet gavs utredningen tilläggsdirektiv varefter den presenterade sina förslag i juli 2024.¹ Det är dessa förslag som ligger till grund för den nu aktuella propositionen.

I sammanfattning välkomnar Socialdemokraterna propositionen i de delar som föreslås träda i kraft den 1 januari 2026. Det innebär bl.a. en övergång till en ordning med tre fjärdedelsfrigivningar vid straff längre än sex år. Vad gäller straff kortare än sex år föreslås i propositionen att även dessa ska omfattas av en ordning med trefjärdedelsfrigivningar men först ”den dag som regeringen bestämmer”. I praktiken lämnas det därmed öppet för regeringen att, utan ytterligare riksdagsbehandling av frågan, på egen hand besluta om att införa en sådan ordning. Socialdemokraterna anser att detta är olämpligt av flera skäl och att riksdagen bör tillkännage för regeringen att inte införa en

¹ Ett ändamålsenligt samhällsskydd – Vissa reformer av straff- och straffverkställighetslagstiftningen (SOU 2024:48).

sådan ordning, eller åtminstone att detta ska ske genom en ny proposition till riksdagen. Resonemangen bakom detta utvecklas nedan.

Sammanfattning av propositionens förslag

Bakgrunden till regeringens förslag är betänkandet *Ett ändamålsenligt samhällsskydd – Vissa reformer av straff- och straffverkställighetslagstiftningen* (SOU 2024:48). Som utredningen där konstaterade har en ordning med villkorlig frigivning funnits i svensk rätt sedan början av 1900-talet och under denna period i huvudsak fungerat väl. Genom den villkorliga frigivningen ställs den dömda under övervakning och villkor samtidigt som han eller hon får stöd under den riskfyllda och ofta kritiska övergångsperioden till ett liv i frihet. Genom den villkorliga frigivningen ökar förutsättningarna för att han eller hon ska anpassas i samhället genom att övergången är successiv och eftersom det vilar ett latent hot om återintagning i anstalt vid misskötsamhet. Den villkorliga frigivningen bidrar på det sättet till att ge den dömda incitament att lyckas med sin omställning samtidigt som det möjliggör för samhället att gripa in vid misslyckanden.

Samtidigt som systemet med villkorlig frigivning alltså i grunden är rätt tänkt konstaterar utredningen att det finns skäl att skärpa dagens regelverk. Utredningen lämnade också huvuddelen av de förslag som utgör grund för den nu aktuella propositionen. I sammanfattning föreslås bl.a. utökade möjligheter att skjuta upp villkorlig frigivning viss misskötsel samt risk för återfall i allvarlig brottslighet. Vidare föreslås prövotiden efter villkorlig frigivning förlängas från ett till minst två år samtidigt som den villkorligt frigivna som huvudregel ska ställas under övervakning. Hela den villkorligt medgivna friheten föreslås också kunna förverkas vid återfall i brott under prövotiden. För att utvidga möjligheten till villkorlig frigivning till alla fängelsestraff föreslås också dagens allmänna fängelseminimum höjas från två veckor till en månad.

Alla dessa förslag utgör i grunden kloka och motiverade skärpningar.

En övergång till en ny ordning med trefjärdedelsfrigivning

Utöver dessa förslag föreslår regeringen också en övergång från dagens ordning med två tredjedelsfrigivning till en ordning där villkorlig frigivning kan ske först efter att minst tre fjärdedelar av straffet avtjänats. Det här är en förändring som regeringen gav utredningen ett särskilt uppdrag att ta fram, tillsammans med förslag om s.k. omvänd presumtion vilket innebär att villkorlig frigivning skulle bli ett undantag i stället för en utgångspunkt. Utredningen avrådde från bägge dessa förändringar. Regeringen har nu valt att lyssna på utredningen vad gäller presumtionen, men trots avrådan alltjämt gå vidare med förändringen av kvottiden. I praktiken innebär det en straffskärpning för alla skötsamma fångar. Den som t.ex. i dag döms till ett fängelsestraff om sex år, och kan bli villkorligt frigiven efter fyra år, kommer med den nya ordningen att kunna bli villkorligt frigiven först efter fyra år och sex månader.

Socialdemokraterna är principiellt skeptiska till att på detta sätt använda systemet med villkorlig frigivning för att genomföra generella straffskärpningar. I de fall det finns skäl att höja straffen anser vi att det bör göras genom justeringar av enskilda straffskalor eller genom förändringar av regelverket kring straffmätning. Den villkorliga frigivningen har som beskrivits andra motiv som inte på detta sätt bör undergrävas. Förslaget innebär också svåröverskådliga konsekvenser för Kriminalvården i ett läge när

myndigheten är mycket hårt ansträngd. En majoritet av remissinstanserna, däribland Brottsförebyggande rådet, Brottsofferjouren, Brottsoffermyndigheten, Civil Rights Defenders, Ekobrottsmyndigheten, Eskilstuna tingsrätt, Justitiekanslern, Kalmar tingsrätt, Kriminalvården, Solna tingsrätt, Stockholms tingsrätt, Stockholms universitet, Sveriges advokatsamfund och Åklagarmyndigheten, har också avstyrkt denna förändring.

För att möta den kraftiga kritiken väljer regeringen dock att genomföra övergången stegvis och framåtblickande. De personer som i ett första steg påverkas är därmed endast de som döms efter den 1 januari 2026 och då till ett straff längre än sex år. Givet den exceptionella utveckling vi sett i Sverige de senaste åren, där just den allra grövsta brottsligheten ökat kraftigt, anser Socialdemokraterna att detta är motiverat. Denna förändring innebär heller ingen ökad belastning på Kriminalvården förrän tidigast den 1 januari 2030. Vi ställer oss därför bakom propositionen även i denna del.

Vad gäller personer som döms till kortare fängelsestraff än sex år anser vi samtidigt att skälen mot en förändring alltjämt väger över. Här lämnar regeringen ett förslag som innebär att dessa personer ska omfattas av trefjärdedelsfrigivning i en ospecificerad framtid: ”den dag som regeringen bestämmer”. I praktiken ges regeringen genom propositionen ett öppet mandat att, utan ytterligare riksdagsbehandling av frågan, besluta om dessa förändringar. Förutom vår principiella invändning innebär förslaget att riksdagen inte ges praktisk möjlighet att bedöma konsekvenserna av en sådan förändring.

Mot denna bakgrund anser Socialdemokraterna att riksdagen bör tillkännage för regeringen att inte införa en ordning med tre fjärdedelsfrigivningar vid straff kortare än sex år, eller åtminstone att detta ska ske genom en ny proposition till riksdagen.

Teresa Carvalho (S)

Heléne Björklund (S)

Anna Wallentheim (S)

Sanna Backeskog (S)

Petter Löberg (S)

Mattias Vepsä (S)

Lars Isacson (S)